

KÜLTÜREL MİRAS TURİZMİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: GÖBEKLİTEPE ÖREN YERİ

EVALUATION OF CULTURAL HERITAGE TOURISM AS A
SUSTAINABLE TOURISM:
GOBEKLİTEPE RUINS

Öğr. Gör. **EBRU KARAPINAR**
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
ebru.karapinar@omu.edu.tr

Arş. Gör. **MAHMUT BARAKAZI**
Harran Üniversitesi
mahmutbarakazi@hotmail.com

ABSTRACT

As an advanced sector of tourism, has become an economic social and cultural phenomenon on the worldwide. The negative effects of mass tourism on the environment, which has caused increased of environmental awareness. Nowadays, as a result of human activities, the world's economic and environmental resources systems reveal which are in the process of extinction. Accordingly, the aim of this study that create a perspective on the evaluation of cultural heritage tourism in terms of sustainable tourism and Göbeklitepe ruin is known the first and the largest temple in history that its potential assessed by SWOT analysis.

Keywords:
Sustainable
Tourism, Cultural
Heritage.

Öz

Turizm gelişmiş bir sektör olarak dünya üzerinde önemli bir ekolojik, sosyal ve kültürel bir fenomen haline gelmiştir. Kitle turizminin çevre üzerinde yarattığı olumsuz etkiler çevresel farkındalığın artmasına neden olmaktadır. Günümüzde dünya kaynaklarının ve çevresel ekonomik sistemlerin gelişen teknoloji ve insan faaliyetleri sonucunda tükenme sürecine girdiği görülmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, kültürel miras turizminin sürdürülebilir turizm açısından değerlendirilmesi üzerine bir bakış açısı oluşturmak ve Şanlıurfa'da bulunan ve tarihin bilinen ilk ve en büyük tapınağı olan Göbeklitepe ören yerinin potansiyelini SWOT analizi aracılığıyla değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Kültürel Miras

GİRİŞ

20. yüzyılın sonlarına doğru alternatif turizm, kültürel miras ve sürdürülebilir gelişme önemle üzerinde durulan konular haline gelmiştir (Baytok vd., 2016, 389). Bununla birlikte kitle turizminden kaynaklanan olumsuzluklara karşı doğaya ve sürdürülebilir ilkelere göre geliştirilmesi öngörülen turizm çeşitleri ortaya çıkmıştır. Alternatif turizm insanların farklı toplumlar ile etkileşime girmesi sonucu kültürel, sosyal ve ekonomik tecrübeler edinmesi ve yeni turizm arayışlarına katkı sağlamasıdır (Verma ve Ensari, 2016:143). Alternatif turizm yalnız ekonomik unsurlardan oluşan bir yapıdan ibaret değildir (Prince,2016:1). Toplumlararası anlayışa katkı sağlama (Mostafanezhad, 2016:116), turizm modelleri geliştirerek pazarı genişletme (Martini vd., 2016:36), kitle turizminin meydana getirdiği sıradanlığı yeni motivasyon unsurları sağlayarak heyecana dönüştürme (Smith , 2016:13) ve gelişmemiş bölgelerde ise yeni turizm destinasyonları oluşturma gibi yönleriyle uygulandığı bölgenin modernleşmesini ve refah düzeyinde artışı sağlamaktadır. Alternatif turizmin yakından ilişkili olduğu bir diğer turizm türü ise kültürel miras turizmidir. Miras sözcüğü, evrensel değerlerin nesilden nesile aktarımı anlamına gelmektedir (TDK, 2016). Miras, kültürel çevrenin yanında doğayı da kapsayan geniş kapsamlı bir kavramdır. Bu doğrultuda miras; manzaralar, tarihi yerler, sit alanları ve çevresel yapılanmanın yanı sıra biyoçeşitlilik, birikimler, geçmişten günümüze gelen kültürel gelenekler, bilgiler ve yaşanmışlıkları kapsamaktadır. Bir toplumun geçmişten gelen değerlerini günümüze taşıyan miras, kültürel geleneğin bir parçası olarak görülmektedir (Nuryanti, 1996:249). Kültürel mirasın odak noktasını miras kalan tarihi eserler, binalar ve sanat eserleri oluşturmaktadır (Albayrak, 2012:61). Kültürel miraslar, iyi bir planlanma ve uygulama ile turizmin gelişimine ekonomik ve sosyal yönden önemli katkılar sağlayabilmektedir. Ayrıca miras kaynaklarının ekonomiye olan katkısı, sürdürülebilir turizmde gelişme elde edildiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda kültürel mirasın sürdürülebilirliği; çevreyi korumaya yönelik mevcut kaynakları kültürel, sosyal ve ekonomik çevre açısından geliştirebilmeyi ve korumayı amaçladığı için, gelecek nesillerinde bu kaynakları kullanabilmesini sağlayacak tedbirler alınmasını gerekli kılmaktadır.

1970'lerden itibaren çevrecilik görüşüyle birlikte sürdürülebilirlik anlayışı da yaygınlaşmıştır (Lui, 2003: 460). Nitekim, turizm açısından sürdürülebilirliğin öneminin anlaşılmaya başlaması ile gelişigüzel, sınırsız ve kontrolsüz yapılan tüketimin önüne geçilmeye yönelik çalışmalar hız kazanmıştır.Çünkü turizmin geleceğe yönelik devamlılığı sürdürülebilir bir turizm anlayışıyla mümkündür (Eser vd., 2010, s.28). Turizm; toprak, su, işgücü, enerji ve boş

alanların kullanım kapasitesi gibi kıt kaynakların, ağırlıklı olarak doğal ve yapılı alanlarda doğanın korunması veya bu alanların bilinçsiz bir şekilde kullanımının önlenmesi ile mücadele etmektedir (Tao ve Wall, 2009, s.90). Eğer turizm doğru bir şekilde yönetilemezse yerel halkın mekân duygusu ve yaşam alanıyla ilgili algısı zedelenir. Bu durum insanların kültürüne yabancılaşmasına ve kültür varlıklarından ve geleneklerinden uzaklaşmasına neden olur. Yerel topluma yarardan çok zarar getiren ve yozlaşmaya yol açan bu tür bir durum sürdürülebilirlik açısından olumsuzluklar meydana getirmektedir (Çekül, 2012, s.12).

Bu noktada çalışmanın temel amacı, kültürel mirasın sürdürülebilirliği kapsamında, en eski kent ve insanlık tarihinin başladığı yer olarak adlandırılan Göbeklitepe'nin bölgeye olan katkılarını SWOT analizi aracılığıyla ortaya koymaktır.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Dünya turizm sektörü, uzun yıllar boyunca kitlesel turizm üzerine kurulmuştur. Yerel yönetimler turizmi geliştirirken, kente miras kalan kentin coğrafyası ile birlikte turizm en hızlı gelişen sektörlerden biri olmuştur. Turizm sektörünü oluşturan kaynaklar yeterli düzeyde korunamadığı veya geliştirilemediği takdirde diğer destinasyonlarla rekabet edebilmesi ve yerini koruyabilmesi olanaksızlaşmaktadır. Çünkü artan tüketim eğilimleri beraberinde çevresel problemler yaratmaktadır. Zira, dünya kaynakları sınırlıdır. Bu kaynakların bilinçli ve kontrollü kullanımı gelecek nesillerinde faydalanması açısından son derece önemlidir. Bu bağlamda sürdürülebilirlik, kitle turizminin yaratacağı olumsuz etkileri azaltmak için çevreye karşı daha fazla sorumluluk üstlenmekte ve bunun içinde bir takım prensiplerle entegre olmaktadır (Budeanu, 2005,s.89).

Bir kavram olarak ele alındığında sürdürülebilirlik; ekonomik kalkınma, sosyal kalkınma ve çevrenin korunması temalarını içerisinde barındırır (Kuşat, 2012:228). 1990'ların başlarından itibaren, turizm işletmeleri sürdürülebilir gelişime bağlılık gösterebilmek için verdikleri hizmetlerin çoğunluğunu bu sürece uygun bir şekilde gönüllük esasıyla vermiştir (Kirk, 1998). Bugüne kadar gerçekleştirilen eylemlerin çoğu sürdürülebilirliğin çevresel boyutuna odaklanmıştır. Bu doğrultuda; en iyi çevresel uygulamalar, eko-etiketler, çevre yönetim sistemleri ve çevre performans göstergeleri turizm endüstrisi tarafından en çok uygulanan kurallar ve politikalar. (Ayuso, 2006, 208).

**Kültürel Miras
Turizminin
Sürdürülebilir
Turizm Açısından
Değerlendirilmesi:
Göbeklitepe Ören
Yeri**

**Kültürel Miras Turizminin Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi:
Göbeklitepe Ören Yeri**

Turizm ülkelerin ekonomisi ve bireylerin gelir düzeyleri üzerinde son derece önemli bir etkiye sahiptir. Süreklilik ise bu söz konusu hususların temel prensibi olarak görülmektedir. Sürdürülebilir kalkınma ve onun bir türevi olarak kabul edilen sürdürülebilir turizm, çekicilik olarak öngörülmekte ve yaygın olarak uluslararası kuruluşlar ve hükümet tarafından uygulanmakta ve mevzuatta da yer almaktadır. Ancak uygulamada yaşanan zorluklar ve gerekli hassasiyetin sağlanamamasından ötürü bir kavram olarak eleştirilmektedir (Wall, 2002, s.90).

Kitle turizmi ve sürdürülebilir turizm birbirlerine zıt kavramlardır (Juarez, vvd. 2). Sürdürülebilirlik, kitlesel turizmin olumsuz çevresel ve sosyal etkilerine bir tepkidir. (Clarke, 1997, s.225). Sürdürülebilirlik, çevreyi korumaya yönelik mevcut kaynakları (kültürel, sosyal ve ekonomik çevre vb.) geliştirmeyi ve korumayı amaçladığı için gelecek nesillerinde bu kaynakları kullanabilmesini sağlayacak tedbirler alınmasını sağlamaktadır. Çevresel açıdan sürdürülebilirlik, doğal alanlarda bulunmaktan zevk alma ve ona değer verme (geçmişe ve geleceğe eşlik eden kültürel özellikler), onu korumaya teşvik etme, düşük ziyaretçi etkisi, ve yerel halkın aktif bir şekilde sosyo-ekonomik katılımının sağlayacağı fayda ile sağlanmaktadır (World Conservation Union, 1996). Sürdürülebilir turizm, doğanın korunmasına karşı verilmiş bir taahhüt ve yerel halk ile bütünleşmiş bir sosyal sorumluluk anlayışını benimsemektedir. Sorumlu turizm, yumuşak turizm, asgari etkili turizm, alternatif turizm olarak da adlandırılan sürdürülebilir turizm, gelecekteki fırsatları koruyup geliştirmeyi gözeterek, bugünkü turistlerin ve ev sahipliği yapan bölgelerin ihtiyaçlarını karşılama ilkesini benimsemektedir (Yavuz, 2015, s.75).

Sürdürülebilir kalkınma doğal, sosyal ve kültürel çevrenin yanı sıra turist davranışları, turizm iş çevresi ve alt yapısı ile uyumlu bir turizm anlayışına odaklanmalıdır. Bu nedenle, sürdürülebilir turizm süreci; strateji ve hedef belirleme, entegrasyon planlama, süreç geliştirme ve uygulama, izleme ve geri bildirim gibi tüm eylem zincirlerine uygulanmaktadır (Cherplan, 2013:51).

Son yıllarda turist profilinde değişimler yaşanmaktadır. Artık gezginler herkesin gittiği diğer bir ifadeyle yoğun bir şekilde talep ettiği turistik yerlerden ziyade doğal ve bozulmamış alanlara seyahat etme eğilimindedir. Yani çoğu turist çokça kez deneyim ettiği ya da aşına olduğu turizm çevrelerine gitmekten kaçınmakta ve yerel kültürün hakim olduğu doğal zenginlikleri ve çeşitlilikleri deneyim etmeyi istemektedir. Turizmin sürdürülebilir olabilmesine imkan veren değerlerin bilinmesi ve korunması,

Ebru Karapınar ve
Mahmut Barakazı,
1 (1) 2017

• 8

geliştirilmesi ve çekiciliklerinin gelecekte de devam ettirilmesinin sağlanması önemlidir. Bu manada sürdürülebilir turizm, sektörün bileşenleri olan ve sektörü besleyen doğal çevre ve insan kaynaklarını olumsuz yönde etkilemeden, turizm kapasitesinin ve turizmle ilgili ürünlerin kalitesinin artırılması olarak ifade edilebilir (Cronin, 1990:13).

1980’li yıllardan itibaren sürdürülebilir kalkınmanın insanoğlunun geleceği üzerinde ne denli öneme sahip olduğu daha iyi anlaşılmaya başlanmış ve başta hükümetler olmak üzere özel kurum ve kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve kişiler, kültürel, tarihi ve doğal varlıkların korunması, geliştirilmesi için birtakım politikalar ortaya koymaya başlamışlardır (Kahraman ve Türkay, 2014, s.95).

Sürdürülebilir kalkınmanın kimi zaman ekonomi ve çevre arasında bir gerginlik olarak yansıdığı görülmektedir. Bu durumun oluşturduğu ikilem Brundtland Raporu’nda vurgulanmaktadır (Wall , 2002, s.89). Brundtland Raporuna göre sürdürülebilir gelişme (Çevre ve kalkınma Komisyonu, 1987, Akt. Kozak, 2014, s.20); “Günümüzün gereksinimini karşılarken; mevcut kaynakları, gelecek nesillerin kendi gereksinimini karşılamaını engellemeden, tüketilmeden kullanılmasını sağlamaktır”. Diğer bir ifadeyle; sürdürülebilir kalkınma bir süreç olarak değerlendirildiğinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını tehlikeye atmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bu doğrultuda, sürdürülebilirlik üç bileşenden oluşmaktadır. (I)ekolojik,(II) sosyo-kültürel ve (III)ekonomik. Buna ek olarak, sürdürülebilirliğin üç temel prensibi bulunmaktadır. (I) gelecek, (II) eşitlik ve (III) bütünsellik (Akt. Saarinen, 2006: 1123).

Kaynakların “dengeli” ve “akıllı” bir şekilde kullanımı olarak ifade edilen sürdürülebilirlik kavramı, bireyler, paydaşlar ve sosyal gruplar tarafından birbirinden farklı bir biçimde tanımlanmakta, yorumlanmakta ve uygulanmaktadır. Bu bağlamda, sürdürülebilirlik kavramının dört temel prensip içerdiği belirtilmektedir. Bu prensipler; (1) bütüncül planlama ve strateji oluşturmaya yönelik fikir verme (2) temel ekolojik süreçleri korumanın önemi (3) doğal ve kültürel mirasın ve biyoçeşitliliğin korunma ihtiyacı (4) gelecek nesiller için uzun vadede sürdürülebilirliğin ve verimliliğin sağlanmasıdır (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1987; Akt. Lu ve Nepal, 2009, s.5-6).

**Kültürel Miras
Turizminin
Sürdürülebilir
Turizm Açısından
Değerlendirilmesi:
Göbeklitepe Ören
Yeri**

KÜLTÜREL MİRAS TURİZMİ

Küreselleşmenin bir sonucu olarak insan ihtiyaçları çeşitlenmiş ve yeni arayışlar hız kazanmıştır. Bunun sonucunda turizm faaliyetlerine verilen önem giderek artmaya başlamış ve turizm dikkat çeken sektörlerden biri olmuştur (Claveria vd., 2015:117). Bu gelişmeler turizm üzerine yapılan araştırmaların yoğunlaşmasına sebep olmuştur (Michailidou vd., 2016:58; Lee ve Bai, 2016:164). Turizme katılan birey veya grupların klasik turizm olarak bilinen güneş, kum ve deniz (3S) turizminin yanı sıra alternatif turizm türlerine de talep gösterdiği görülmektedir (Barakazi ve Karapınar, 2015:609). Bu türlerin başında gelenlerden biri kültür miras turizmidir (KMT). Kültür turizminin ön plana çıkması ile birlikte kültürel sembollere daha fazla yer verilmesi kültürel miras turizminin değer kazanmasına sebep olmuştur (Öter ve Özdoğan, 2005:12).

**Ebru Karapınar ve
Mahmut Barakazi,
1 (1) 2017**

- 10

Kültürel miras turizmi, tarihi mimari eserler, sanatsal açıdan önemli anıtlar ve arkeolojik yapılar ile kısıtlı kültürel miras ve koruma anlayışının yanı sıra modern zamanda yapılan yapıların sosyal toplum tarafından kabul görmesi sonucu oluşan tüm soyut ve somut varlıkların toplamıdır (Aksoy ve Ünsal, 2012:3). Bir diğer tanıma göre KMT, geçmişteki toplumların ekonomik, sosyal ve politik yönlerini bize tarihi öğretilerle yansıtan kültürel değerleri olarak ifade edilmektedir (Khakzad, 2015:111). Tanımlamalardan yola çıkarak kültürel miras turizminin geçmişi değerlere sahip olduğunu ve bugünü kapsadığını söylemek mümkündür. KMT, potansiyelinin bulunduğu turistik destinasyonlara güçlü ekonomik katkılar sağlamaktadır. Bölgenin sosyal yaşamına da geliştirici yönleriyle yarar sağladığı gözlemlenmektedir (Barrere, 2015:1). Katılımcılar açısından bakıldığında ise turistlerin farklı kültürlerle sahip olan toplumların kültürel miras ve varlıklarını tanıma arzuları, kültür turizminin gelişmesinde rol oynamaktadır (Emir ve Avan, 2010:204). Ayrıca ziyaretçilerin bu alanları tanıması, kabullenmesi ve gelecek kuşaklara aktarma niyetlerinin oluşması sürdürülebilir turizm açısından fayda sağlayacaktır (Somuncu ve Yiğit, 2009:386).

Tarihsel gelişim sürecinde kültürel miras genellikle insan ile ilişkilendirilmiştir. İnsanların benliklerine ait kültürel objeleri yansıtmaları, inançlarına uygun olarak yapılar inşa etmesi, sanatsal yönlerini ortaya çıkarması ve geleneklerini devam ettirme arzuları sonucu ritüeller oluşmuştur (Harkin, 1995:652). Bu ritüeller, insan yaşamındaki tarihi kesintileri kültürel miras aracılığıyla günümüzde yaşatmaktadır. Bu miras zaman ve mekân içerisinde şekillenerek sürdürülmektedir (Kurtar ve Somuncu, 2013:36).

Kültürel ve doğal mirasın korunması ilişkin yapılan çabalar gerçek anlamda 21. Yüzyılın başlarında oluşmuştur. Gelişmiş devletler ve toplumlar kültürel mirasın bulunması, korunması ve değerinin ortaya konulması amacıyla pek çok çalışma başlatmıştır. Özellikle Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ve uluslar arası çeşitli organların bu konu hakkında yoğunlaşmıştır. Uluslararası standartlaştırmanın yanı sıra doğal ve kültürel çevrenin (mirasın) korunması artık insan hakları (dayanışma hakları, çevre hakkı, vb) gibi önemli hususlar arasında değerlendirilmektedir (Özdemir, 2005:20).

Dünya genelinde kültürel miras araştırmalarını en genel anlamıyla UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) gerçekleştirmektedir. Bu örgütün 1972 yılında kabul ettiği Dünya Doğal ve Kültürel Mirasın Korunmasına Dair Sözleşmeye bağlı olarak oluşturulan Dünya Kültürel ve Doğal Miras Listesinde 2015 yılı verilerine göre Dünya genelinde 1031 kültürel miras alanı yer almaktadır. Bunlardan 802'si kültürel, 197'si doğal ve 32'si karma (doğal ve kültürel) miraslardır. Türkiye'nin bu listede 13'ü kültürel, 2'si karma olmak üzere 15 mirası bulunmaktadır. Dünya Miras Komitesi tarafından UNESCO Dünya Miras listesine alınan bu mirasların yanı sıra bir de bu listeye önerilmesi öngörülen ancak henüz adaylık süreçleri tamamlanmayan miraslardan oluşan Geçici Liste bulunmaktadır. Geçici Liste Üye Devletler için ulusal bir envanter niteliğinde olup, ana listeye başvurulacak olan alanlar bu listeden seçilerek belirlenmektedir. UNESCO'nun Dünya Mirası Geçici Listesi'nde 175 Taraf Devletin 1634 mirası yer almaktadır (UNESCO, 2015).

GÖBEKLİTEPE ÖREN YERİ

Türkiye'nin önemli bir turizm potansiyeli olarak ön plana çıkan Göbeklitepe ören yeri, insanlığın tapınak olarak kullandığı ilk yapılardan birisi olması nedeniyle dikkat çekmektedir. Mann (2011) yapmış çalışmada Göbeklitepe Ören yerini inancın doğumu olarak tanımlamaktadır. Bunu yanı sıra Göbeklitepe'de inanç, insanlık henüz çanak ve çömleği keşfetmemişken ortaya çıkmıştır (Baldacchini, 2013:2). Neolitik Çağın MÖ yaklaşık 7000'lere kadar devam eden beş bin yıllık ilk evresinde yer alan Göbeklitepe kültürel miras turizmi açısından ilgi çekmektedir (Özdöl, 2011:175). Bu bakımdan Göbeklitepe'nin yerli ve yabancı araştırmacıların çalışmalarına konu olduğunu söylemek mümkündür.

Göbeklitepe, Şanlıurfa'nın 15 km kuzeyinde bulunan insanlığın ilk kutsal tapınağı, bir alışkanlığın ürünü olarak değil tam aksine bir inanç sisteminin

**Kültürel Miras
Turizminin
Sürdürülebilir
Turizm Açısından
Değerlendirilmesi:
Göbeklitepe Ören
Yeri**

başlangıcı olarak insanlar tarafından inşa edilmiştir (Schmidt, 2010:240). Göbeklitepe'nin keşfinden önce Malta'da bulunan Megalitik Tapınaklar, insanlığın ilk tapınağı kabul edilmekteydi (Pearson, 2013:73). Ancak Göbeklitepe'nin bu yapıdan 5000 yıl daha eski olduğu arkeolojik kazılarda ortaya çıkmıştır. Ayrıca Göbeklitepe, Mısır Piramitleri ve Asılı taşlardan 7000 yıl kadar daha eskidir (Curry, 2008:3).

Tarihi ve sosyolojik anlam bakımından Göbeklitepe'nin eşsiz bir değere sahip olduğu görülmektedir. Bu ören yerinin sadece bölge turizmine katkı sağlamasının yanı sıra çevresel alt ve üst yapıya, şehir imajına, ulaşım ağlarının gelişmesine ve turistik diğer destinasyonların daha fazla tanıtılmasına imkan sağlamaktadır. Göbeklitepe'nin kutsal bir anıt olarak kullanılması nedeniyle inanç turizm potansiyeli de bulunmaktadır. Bölge turizminde öne çıkan Hz. İbrahim Makamı ve Balıklıgöl Çevresi, Eyüp Peygamberin Makamı, Harran Kümbet Evleri ve Kalesi, Halfeti. Şuayb Antik Şehri, Bazda Mağaraları, Soğmatar Antik Şehri ve Halfeti'nin Rum Kalesi bunlardan bazılarıdır (URFA KÜLTÜR, 2016). Buradan hareketle Göbeklitepe'nin birçok turizm unsurunu harekete geçirdiğini söylemek mümkündür.

Ebru Karapınar ve
Mahmut Barakazı,
1 (1) 2017

- 12

ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Dünyanın en eski tapınaklarından biri olarak kabul edilen(M.Ö. 10000) ve araştırmacıların titizlikle üzerinde durdukları en değerli kültürel miraslarımızdan biri Göbeklitepe'dir (PotbellyHill). Göbeklitepe, geçmişinin uzun yıllara dayanması, inanç merkezi olarak insanlık tarafından uzun süre kullanılması gibi birçok nedenlerden dolayı alternatif turizm ve sürdürülebilir turizm açısından önem taşımaktadır. Göbeklitepe'nin Şanlıurfa ilindeki keşfinden sonra, bölge turizm adına önemli bir kültürel miras kaynağı olduğunu kanıtlamıştır. Bu doğrultuda çalışmada, Göbelitepe kültür mirasını sürdürülebilir turizm açısından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.. Böylelikle bölge turizmin öneminin daha da anlaşılacağı ve bu durumun bölgeye hem ekonomik hem de sosyal açıdan faydalar sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak nitel veri toplama yöntemlerinden yapılandırılmamış gözlem türü kullanılmıştır. Bu yöntem, sosyal bilimlerde en çok kullanılan yöntemlerden biridir. Bununla birlikte, bu yöntemde çalışmanın konusu ve sorunla ilgili birey ve objeler bir zaman kesiti içerisinde araştırmacının gözlemi altında incelenmektedir (Aziz, 2008:77). Gözlem,

genellikle davranışların gerçekleştiği mekânda yapılır ve “katılımlı gözlem” olarak adlandırılan yöntemle gerçekleştirilir (Yıldırım ve Şimşek 2003: 125)

Bu gözlemden elde edilen verilerin ışığında kültürel mirasın sürdürülebilir turizm açısından değerlendirilmesi için SWOT analizi yapılmıştır. Gerçekleştirilen gözlemler 2016 yılı içerisinde Göbeklitepe ören yerinde, araştırmacılarından biri tarafından, yaklaşık üç ay süren bir gözlem neticesinde gerçekleştirilmiştir. Bu süreç içerisinde araştırmacı tarafından problemler doğrultusunda bölgenin ve ziyaretçilerin davranış ve söylemlerine dayalı notlar alınmıştır. SWOT analizinde zayıf yönler ve tehditler ile olumsuz etkenler belirlenirken fırsatlar ve güçlü yönler ile de olumlu yaklaşımlar ortaya konulmaktadır. SWOT analizi ile elde edilecek verilerle kültürel mirasın sürdürülebilir turizm açısından değerlendirilmesi, doğal mirasın daha iyi tanıtılması, pazarlanması ve eksikliklerinin belirlenerek çözüm üretici yaklaşımlarla yapılması gerekenler belirlenecektir.

BULGULAR VE SONUÇ

Kültürel miras, medeniyetlerin yaşam tarzını yansıtarak geçtiği dönem hakkında bilgiler aktaran eşsiz ve paha biçilemez varlıklardır. Ulusların bu gibi değerlere sahip çıkması, koruması, yaşatması ve restore etmesi gerekmektedir. Bu kapsamda kültürel mirasa sahip çıkılmasının yanı sıra geliştirilerek süreklilik kazanması gerekmektedir. Bu nedenlerden dolayı kültürel miras konusu sürdürülebilir turizm kapsamında değerlendirilmesi ve üzerinde yoğun çalışılması gereken bir konudur.

Araştırmanın evrenini binlerce yıllık tarihi olan ve gün yüzüne çıkarak bilim dünyasında ki gerçekleri değiştiren Göbeklitepe ören yeri oluşturmaktadır. Bu ören yeri, insanlık tarihinde ilk dini ibadetin yapıldığına dair varlıklar barındırmaktadır. Göbeklitepe sadece ulusal turizm açısından değil aynı zamanda uluslar arası turizm açısından da çok önemli bir yer oluşturmaktadır. Bu nedenle Göbeklitepe ören yerinin güçlü yönlerinin belirlenerek desteklenmesi, fırsatlarının geliştirilerek fayda sağlanması amaçlanmalıdır. Diğer taraftan bu ören yerini tehdit eden koşullar hızlı ve ivedilikle ortadan kaldırılmalıdır. Zayıf yönleri ise belirlenerek etkin bir şekilde çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Kültürel mirasın bu analiz sonucunda daha çekici hale getirileceği ve turistlerin algılamalarında meydana gelecek herhangi bir olumsuzluğa karşı tedbir sağlayacağına inanılmaktadır. Göbeklitepe ören yerinin sürdürülebilir turizm kapsamındaki SWOT analizi şu şekilde gerçekleştirilmiştir;

Kültürel Miras
Turizminin
Sürdürülebilir
Turizm Açısından
Değerlendirilmesi:
Göbeklitepe Ören
Yeri

**Kültürel Miras Turizminin Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi:
Göbeklitepe Ören Yeri**

<i>Güçlü Yönleri</i>	<i>Fırsatlar</i>
Coğrafi konumu ve merkeze yakınlık Doğal mirasa sahip olması Eşsiz olması ve ikame olanağının olmaması Bölge turizminde farkındalık oluşturması Kültür turizmi ile ilgilenen turistler için özel bir yeri olması İnanç turizmi açısından önemli unsurlar barındırması Zengin kültürel mirasa sahip olması Müze kart kullanılması ve anlaşmalı kuruluşlara verilen ücretsiz giriş hakları	Gelişen dünya turizmi Ulaşım konusundaki gelişmeler Bölge halkının ziyaretçilere yönelik olumlu tavırları Döviz getirisinin hem bölgesel hem de ulusal bazda katkı sağlaması Bölge imajına olumlu yönde etkilemesi Bölgenin diğer turistik ürünlerinde farkındalık sağlaması
<i>Zayıf Yönleri</i>	<i>Tehditler</i>
Tanınımın yetersiz kalması Pazarlama olanaklarının etkin yapılamaması Alt ve üst yapının beklenen düzeye ulaşamaması Ören yerine gidilmesi için gereken ulaşım ağının tam olarak sağlanamaması Çevre ve peyzaj düzenlemelerini yetersiz kalması Çekicilik oluşturacak diğer turistik unsurların(müzik, eğlence mekanları ve rekreasyon alanları) yetersizliği Pazarlama ve tanıtıma ayrılan bütçenin gereken seviyeyi yakalayamaması Müze kart dışındaki giriş ücretlerinin yüksek algılanması Kültürel miras yönetiminde ki aksaklıklar	Turizm taşıma kapasitesini aşması Kültürel miras öğelerinin bilinçsizce tahrip edilmesi Turistik kar amaçların ön plana çıkması Yerel halkın bölgeye gelen turistlere karşı duyacağı hoşnutsuzluk Turistleri bölge ve turistik ürün hakkında yanlış bilgilendirme Bölgede yaşanan güvenlik problemleri Bölge hakkında algılanan yanlış imaj Kamu ve sivil toplum kuruluşlarının anlaşmazlıklar yaşaması Stratejik planlamaların eksik veya düzenli yapılamaması Tanıtıcı ve pazarlayıcı faaliyetlerin noksanlık içermesi

Ebru Karapınar ve
Mahmut Barakazı,
1 (1) 2017

• 14

Anadolu coğrafyasında bulunan birçok kültürel miras değerlerinin henüz net olarak bilinmediği düşünülmektedir. Zengin tarihi ve uzun geçmişiyle pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış Mezopotamya'nın içerisinde barındırdığı kültürel miras eşsiz güzelliklere sahiptir. Dünya kültürel miras listesinde yer alan Adıyaman Nemrut, Diyarbakır Sur ve Hevsel Bahçelerinin yanı sıra İnsanlığın ilk arkeolojik tapınağının Şanlıurfa'da keşfedilmesi bu bölgenin turistik açıdan dikkat çekmesine neden olmuştur. Ancak yapılan gözlemler sonucunda göze çarpan ciddi eksiklikler olduğu saptanmıştır. Başta alt ve üst yapı olanaklarının yetersizliği, turizm bilincinin tam olarak kazanılmaması ve Göbeklitepe ören yerinin tanıtımında istenilen düzeyde olmaması gibi nedenleri sıralamak mümkündür.

Göbeklitepe ören yerinin geleceği için ciddi çalışmalar yapılması gerekmektedir. Öncelikle stratejik bir master planı oluşturulmalı ve konu

üzerine kamu ve sivil toplum kuruluşlarının düşünceleri alınmalıdır. Stratejik planlamaların sürdürülebilir turizm kapsamında standart ve kalite oluşturması nedeniyle kültürel miras alanlarında sıkça kullanıldığı Kalamarova vd. (2015) tarafından ortaya konulmaktadır. Çevre düzenlemeleri ivedilikle hazırlanarak ulaşım konusundaki aksaklıklar giderilmelidir. Bununla birlikte bölgesel ve ulusal basında daha fazla tanıtım yapılarak Göbeklitepe turistik ürün olarak daha cazip hale getirilmelidir. Bu konuyla ilgili Khlaikaew (2015), kültürel miras özelliği taşıyan turistik ürünlerin bölgeyi daha etkin şekilde tanıttığını ve çekicilik açısından avantaj sağladığını belirtmektedir.

Göbeklitepe'nin zayıf yönlerinden biri kültürel miras yönetimidir. Avrupa Konseyi ve birçok uluslar arası kuruluş tarafından kültürel miras yönetimi titizlikle incelenmekte ve konuyla ilgili araştırmalar hem arkeolojik sit alanları hem de turistik doğal mirası koruma kapsamında hukuk kuralları boyutunda devam etmektedir (Agapiou, 2015:673). Türkiye ise kültürel miras yönetimi üzerine yapılan çalışmaların istenilen düzeyde olmadığı ve hukuki açıdan tam olarak tanımlanmadığı düşünülmektedir.

Kültürel miras olarak değer taşıyan turistik ürünlere karşı daha hassas yaklaşılmalı ve yerel halkın bu kapsamda bilinçlendirilmesi gerekmektedir (Suarez vd., 2016). .Kültürel mirasın bir kimlik kazanması oldukça önemli bir husustur. Çünkü bu kimlik sayesinde kültürel mirasın çekicilik boyutu artmaktadır (Chen vd., 2016). Bu doğrultuda Göbeklitepe ören yerinin de bir kimliğe bürünmesi ve cazip noktalarının etkili bir şekilde sunulması gerekmektedir.

Göbeklitepe'nin merkezi konumda yer alarak ulaşımında kolaylık sağlaması, zengin tarihi yapısıyla çekicilik barındırması, eşsiz olması nedeniyle ikame olanağının olmaması ve sahip olduğu yüksek olumlu imajla bölge turizmine katkı sağlaması güçlü ve fırsat yönlerinden bazılarıdır. Ott vd. (2015) tarafından yapılan bir araştırmada bu söz konusu bileşenlerin bir araya gelerek oluşturduğu turistik yapının en yüksek faydayı sağlayacağı belirtilmektedir.

Son yıllarda ilgili yazında bu konu üzerine yapılan bilimsel araştırmalarda artış gözlenmektedir. Konuyla ilgili araştırmaların fazlaşması hem literatür hem de turistik farkındalık açısından da fayda sağlayacaktır. Son olarak, yapılan bu çalışma ile kültürel mirasın sürdürülebilir turizm kapsamında geliştirilmesi ve daha sonra yapılacak olan çalışmalar için fikir oluşturması söylenebilir.

**Kültürel Miras
Turizminin
Sürdürülebilir
Turizm Açısından
Değerlendirilmesi:
Göbeklitepe Ören
Yeri**

**Kültürel Miras Turizminin Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi:
Göbeklitepe Ören Yeri**

KAYNAKÇA

Agapiou, A., Alexakis, D. D., Lysandrou, V., Sarris, A., Cuca, B., Themistocleous, K., & Hadjimitsis, D. G. (2015). Impact of urban sprawl to cultural heritage monuments: The case study of Paphos area in Cyprus. *Journal of Cultural Heritage*, 16(5), 671-680.

Aziz, A. (2008). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri Nobel Yayın 4. Basım.

Baldacchini, G. (2013). Religions, Christianity and Shroud. *Collegamento pro Sindone*. February, 1-3.

Barakazı, M. (2015). Kültür Turizm Potansiyelinin Seyahat Acenteleri Bakış Açısından Değerlendirilmesi: Gaziantep İlinde Bir Araştırma. *Journal Of International Social Research*, 8(40).

Barrère, C. (2015). Cultural heritages: From official to informal. *City, Culture and Society*. 1-8.

Chen, C. C., Lai, Y. H. R., Petrick, J. F. ve Lin, Y. H. (2016). Tourism between divided nations: An examination of stereotyping on destination image. *Tourism Management*, 55, 25-36.

Cherplan (2013). Enhancement of Cultural Heritage Through Environmental Planning and Management. *Sustainable Tourism As Driving Force For Cultural Heritage Sites Development Planning, Managing and Monitoring Cultural Heritage Sites in South East Europe*

Claveria, O., Monte, E., ve Torra, S. (2015). Common trends in international tourism demand: Are they useful to improve tourism predictions? *Tourism Management Perspectives*, 16, 116-122.

Curry, A. (2008). Göbekli Tepe: The World's First Temple?. *Smithsonian Magazine*, 3, 1-4.

Emir, O. ve Avan, A. (2010). Yabancı Turistlerin Satın Alma Karar Sürecinde Kültürel Varlıkların Etkisi: Konya Örneği, The Effect of Cultural Assets on Purchase Decision Making Process of The Foreign Tourists: The Case of Konya. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 203.

Eser, S., Dalgın, T., ve Çeken, H. (2010). Sürdürülebilir Kültür Turizmi: Efes Örneği. *Aegean Geographical Journal*, 19(2), 27-34.

Kalamarova, M., Loucanova, E., Parobek, J., ve Supin, M. (2015). The Support of the Cultural Heritage Utilization in Historical Town Reserves. *Procedia Economics and Finance*, 26, 914-919.

Khakzad, S., Pieters, M., ve Van Balen, K. (2015). Coastal cultural heritage: A resource to be included in integrated coastal zone management. *Ocean & Coastal Management*, 118, 110-128.

Kurtar, C., & Somuncu, M. (2013). Kentsel Kültürel Mirasın Korunması ve Sürdürülebilirliği: Ankara Hamamönü Örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 35-47.

Özdemir, M. Z. D. (2005). Türkiye'de Kültürel Mirasın Korunmasına Kısa Bir Bakış. *Planlama*, 31, 20-25.

Pearson, M. P. (2013). Researching stonehenge: theories past and present. *Archaeology International*, 16.

**Ebru Karapınar ve
Mahmut Barakazı,
1 (1) 2017**

• 16

- Schmidt, K. (2010). Göbekli Tepe–the Stone Age Sanctuaries. New results of ongoing excavations with a special focus on sculptures and high reliefs. *Documenta Praehistorica*, 37, 239-256.
- Somuncu, M. ve Yiğit, T. (2009). Göreme Milli Parkı Ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı'ndaki Turizmin Sürdürülebilirlik Perspektifinden Değerlendirilmesi. Ankara: V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu.
- Suárez, R., Alonso, A., & Sendra, J. J. (2016). Archaeoacoustics of intangible cultural heritage: The sound of the Maior Ecclesia of Cluny. *Journal of Cultural Heritage*.
- UNESCO, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (2015). <http://whc.unesco.org/en/list/>
- URFA KÜLTÜR, Şanlıurfa Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü (2016). <http://www.urfakultur.gov.tr/TR,65534/urfanin-kalbinden-gunesin-batisina-gezi.html>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Khlaikaew, K. (2015). The Cultural Tourism Management Under Context of World Heritage Sites: Stakeholders' Opinions between Luang Prabang Communities, Laos and Muang-kao Communities, Sukhothai, Thailand. *Procedia Economics and Finance*, 23, 1286-1295.
- Ott, M., Dagnino, F. M., ve Pozzi, F. (2015). Intangible cultural heritage: Towards collaborative planning of educational interventions. *Computers in Human Behavior*, 51, 1314-1319.
- Prince, S. (2016). A review of "The Politics and Power of Tourism in Palestine" edited by Rami K. Isaac, C. Michael Hall and Freya Higgins-Desbiolles, London and New York, Routledge, 2016, 266 pp., £ 85.00 (hardback), ISBN: 978-1-1388-2470-6. *Tourism Geographies*, 1-3.
- Michailidou, A. V., Vlachokostas, C., & Moussiopoulos, N. (2016). Interactions between climate change and the tourism sector: Multiple-criteria decision analysis to assess mitigation and adaptation options in tourism areas. *Tourism Management*, 55, 1-12.
- Lee, S., ve Bai, B. (2016). Influence of popular culture on special interest tourists' destination image. *Tourism Management*, 52, 161-169.
- Harkin, M. (1995). Modernist anthropology and tourism of the authentic. *Annals of tourism research*, 22(3), 650-670.
- Verma, V. K., ve Ansari, N. (2016). Tourism: Fastest Growing International Industries. *Indian Journal of Applied Research*, 5(12).
- Mann, C. C. (2011). The birth of religion. *National Geographic*.
- Mostafanezhad, M. (2016). Organic farm volunteer tourism as social movement participation: a Polanyian political economy analysis of World Wide Opportunities on Organic Farms (WWOOF) in Hawai 'i. *Journal of Sustainable Tourism*, 24(1), 114-131.
- Martini, U., Buffa, F., Richins, H., & Hull, J. S. (2016). 4 Creating Tourist Experiences in European Alpine Areas: Beyond Mass Tourism. *Mountain Tourism: Experiences, Communities, Environments and Sustainable Futures*, 36.

**Kültürel Miras Turizminin Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi:
Göbeklitepe Ören Yeri**

- Özdöl, S. (2011). Çanak Çömleksiz Neolitik Çağda Güneydoğu Anadolu'da Din ve Sosyal Yapı. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXVI, 1, 173-199.
- Smith, N. L., Cohen, A., & Pickett, A. C. (2016). Exploring the motivations and outcomes of long-term international sport-for-development volunteering for American Millennials. *Journal of Sport & Tourism*, 1-18. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=M%C4%B0RAS
- Zafer, Ö. T. E. R., ve Özdoğan, O. N. (2005). Kültür Amaçlı Seyahat Eden Turistlerde Destinasyon İmajı: Selçuk-Efes Örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 16(2), 127-138.

**Ebru Karapınar ve
Mahmut Barakazı,
1 (1) 2017**